

Ясінський Вадим Олександрович,
аспірант кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:

Чижов Денис Анатолійович,
професор кафедри
конституційного права та прав людини
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ГАРАНТІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ПРОТИДІЇ НАРКОЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ВОЄНОГО СТАНУ

Конституційно-правові гарантії прав людини під час протидії наркозлочинності становлять одну з найскладніших проблем сучасного українського правового простору. В умовах воєнного стану держава вимушена застосовувати особливі правові режими, які допускають тимчасові обмеження деяких конституційних прав і свобод. Однак навіть у таких умовах залишається незмінною конституційна вимога щодо непорушності основних прав людини.

У сфері протидії наркозлочинності ці питання набувають особливої гостроти, адже боротьба з незаконним обігом наркотиків нерідко супроводжується ризиком зловживання владними повноваженнями, порушенням гарантій справедливого судового розгляду, незаконними затриманнями чи порушеннями права на захист.

Отже, вивчення цього питання дозволяє знайти баланс між необхідністю забезпечення безпеки суспільства та непорушністю фундаментальних прав людини, що є ознакою зрілості правової держави навіть у найскладніших умовах.

Науковець М. Бліхар акцентує увагу на тому, що взаємовідносини між державою та людиною повинні базуватися на принципі взаємної відповідальності. На його думку, держава не лише має право вимагати від громадян дотримання законів, а й несе обов'язок забезпечувати реальне функціонування механізмів захисту їхніх прав і свобод [1, с. 61]. Отже, правовладдя є не лише формальною декларацією, а й практичним інструментом, який гарантує баланс між владними повноваженнями держави та особистими правами людини. Тому, ефективна система правового захисту можлива лише тоді, коли громадянин відчуває себе не підвладним державі, а рівноправним її учасником, який користується правами і виконує обов'язки в межах закону.

Органи влади зосереджують зусилля на забезпеченні національної безпеки, протидія наркозлочинності є не лише кримінально-правовою, а й стратегічною проблемою, оскільки поширення наркотиків дестабілізує суспільство, підриває моральні засади та створює додаткові ризики для функціонування армії та тилу. Проте підвищення ролі силових структур у таких умовах має супроводжуватися суворим дотриманням статей 3, 8, 29, 30, 55 і 64 Основного Закону, які гарантують пріоритет прав людини, верховенство права,

недоторканність особистості та житла, право на судовий захист і визначають межі можливого обмеження прав [2].

Оскільки, проблема полягає у пошуку оптимального балансу між потребами державної безпеки та дотриманням правових стандартів захисту людини, дослідження конституційно-правових гарантій у цій сфері має не лише теоретичне, а й практичне значення.

Основний Закон України визначає, що саме права і свободи людини є центром державної політики, а вся система державної влади має бути спрямована на їх утвердження, розвиток і захист.

Зміст державної діяльності має визначатися не політичними чи економічними міркуваннями, а насамперед вимогою поваги до людської гідності та забезпечення невідчужуваних прав. У цьому сенсі конституційно-правові гарантії виступають не формальністю, а фундаментом, на якому вибудовується правопорядок, соціальна справедливість і довіра громадян до влади. Звідси, держава, проголошуючи людину найвищою соціальною цінністю, бере на себе зобов'язання створювати такі умови, за яких кожен громадянин може вільно користуватися своїми правами, бути захищеним від будь-яких посягань і впевненим у тому, що закон стоїть на сторожі його гідності та свобод.

Науковиця Н. Юзікова наголошує, що наркозлочинність у сучасних умовах є не просто кримінальним явищем, а складним соціально-економічним і політичним феноменом, який має системний і транснаціональний характер. Незаконний обіг наркотиків давно перестав бути внутрішньою проблемою окремих держав, адже злочинні мережі функціонують за міжнародними схемами, використовуючи глобалізаційні процеси, воєнні конфлікти та гуманітарні кризи для зміцнення своєї діяльності [3, с. 628]. В цьому контексті важливо констатувати, що така ситуація створює сприятливі умови для поширення наркобізнесу: дестабілізація кордонів, порушення контролю за переміщенням вантажів, збільшення рівня безробіття та психологічних травм серед населення – усе це формує середовище, у якому незаконний обіг наркотиків може швидко розростатися.

Разом з тим, наркозлочинність є загрозою не лише безпеці, а й правопорядку та людському потенціалу держави, оскільки в умовах воєнного стану наркозлочинність переходить у нову фазу – транснаціональну і системну, коли злочинні мережі використовують хаос, ослаблення кордонів і відсутність належного контролю з боку держави для розширення своїх операцій і зміцнення впливу. Тому боротьба з нею повинна бути невіддільною від забезпечення прав людини, адже тільки така стратегія дозволить зберегти баланс між потребою захисту суспільства і дотриманням демократичних принципів.

Окремо важливо наголосити, що соціальні наслідки війни, такі як психологічна травматизація, зростання рівня депресії, безробіття, втрата житла та соціальних зв'язків створюють сприятливий ґрунт для поширення наркотичної залежності, особливо серед молоді та військовослужбовців, які пережили стрес. Через зруйновану інфраструктуру, нестачу ресурсів і

перевантаженість правоохоронної системи ефективність боротьби з наркотрафіком знижується, а кримінальні угруповання використовують ці обставини для зміцнення своєї присутності. Такий стан не лише загострює проблему наркозлочинності, а й виявляє слабкі сторони системи правового та соціального контролю. Оскільки, наркозлочинність стає особливо небезпечною, адже користується хаосом, ослабленням інституційного контролю, порушенням економічних зв'язків і соціальною вразливістю населення, тому правоохоронні органи повинні діяти більш рішуче, але водночас правомірно, із дотриманням конституційних гарантій.

На нашу думку, пошук балансу між безпекою та правами людини має базуватися на трьох ключових орієнтирах. По-перше, усі рішення у сфері протидії наркозлочинності мають ухвалюватися на основі законності, прозорості та підконтрольності суспільству, тоді як держава повинна звітувати про свої дії, щоб уникнути зловживань владою. По-друге, у роботі з наркозалежними особами потрібно робити акцент не лише на покаранні, а й на реабілітації та соціальній підтримці. По-третє, особливо важливо зберегти довіру між громадянами та владою, адже саме довіра є фундаментом правопорядку й запорукою ефективної боротьби зі злочинністю.

Отже, Україна, як держава має складне завдання – не допустити перетворення боротьби з наркозлочинністю на засіб порушення прав і свобод. Війна не може бути виправданням для обмеження гідності людини чи порушення принципів правової держави.

Баланс між безпекою та свободою має досягатися не за рахунок ослаблення прав людини, а через підвищення ефективності державного управління, посилення правової культури й забезпечення реальної підзвітності влади. Лише поєднання жорсткої боротьби зі злочинністю та безумовного дотримання конституційних принципів дозволить Україні зберегти демократичний характер навіть у найскладніших історичних обставинах.

Таким чином, конституційно-правові гарантії у сфері протидії наркозлочинності не лише правовий інструмент, а й морально-правовий орієнтир для держави, яка прагне залишатися демократичною навіть у період випробувань. Саме через збереження пріоритету прав людини Україна здатна не тільки ефективно протистояти злочинності, а й утвердити себе як правову державу, де безпека і свобода не виключають одна одну, а гармонійно співіснують у межах верховенства права.

Список використаних джерел

1. Бліхар М. М. Конституційно-правові гарантії забезпечення прав і свобод людини та громадянина в Україні. *Lviv Polytechnic National University Institutional Repository*. С. 61-65. URL: <https://ena.lpnu.ua:8443/server/api/core/bitstreams/e7a87f3b-1955-4ec6-9be9-020ce75f411f/content>
2. Конституція України: Закон України. Відомості Верховної Ради України 1996.
3. Юзікова Н. С. Транснаціональний вимір наркозлочинності в умовах воєнного стану: національна платформа та зарубіжний досвід. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 10. 2024. С. 628-631.